




# **Práva a povinnosti pacientů a pojištěnců**

Tak jako v každém právním vztahu, i při poskytování zdravotních služeb mají účastníci různá práva a povinnosti. Tato práva a povinnosti jsou vzájemné, tedy právo na jedné straně znamená automaticky povinnost na straně druhé.

## Práva pacientů

Základním stavebním prvkem práv pacientů je tzv. Etický kodex práv pacientů. Tento kodex vychází z Listiny základních práv a svobod a byl vypracován a vyhlášen Ministerstvem zdravotnictví České republiky v roce 1992. Obsahuje výčet jedenácti práv:

- 1) Právo na odbornou zdravotnickou péči poskytovanou ohleduplnými a kvalifikovanými zdravotníky.
  - 2) Právo znát jména zdravotníků, kteří ho ošetřují. Má nárok na přiměřené soukromí a denní kontakt se svými blízkými.
  - 3) Právo znát veškeré potřebné informace o svém zdravotním stavu, aby mohl zasvěceně spolurozhodovat o dalším léčebném postupu.
  - 4) Právo v mezích zákona odmítnout léčbu a být informován o možných důsledcích.
  - 5) Právo na maximální možné zajištění soukromí a ohledu na jeho stud v průběhu léčby i vyšetření.
  - 6) Právo na ochranu informací týkajících se jeho zdravotního stavu.
- 

- 8) Právo očekávat, že zdravotnické zařízení v rámci svých možností vyhoví pacientovým přáním. Právo na schválení případně změny zdravotnického zařízení.
- 9) Právo očekávat, že léčba bude vedena s přiměřenou návazností a očekávatelností.
- 10) Právo na srozumitelné vysvětlení v případě, že se lékař rozhodl pro experimentální nebo jinak nestandardní léčbu. Právo kdykoliv odstoupit od tohoto způsobu léčby. V závěru života má pacient právo na citlivou péči a v rámci zákonů splnění svých přání.
- 11) Právo a zároveň povinnost znát platný řád zdravotnické instituce kde se léčí.

# Zákonná úprava

▶ duplicitní úprava:

občanský zákoník (§ 2636 – § 2651 péče o zdraví)

+ zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)

# Právo na poskytnutí zdravotní služby pouze s informovaným souhlasem pacienta.

- Před udělením informovaného souhlasu by měl být pacient seznámen o povaze onemocnění a důvodech, proč je třeba provést doporučenou léčbu a jakým způsobem bude léčba provedena.
- 3 formy: konkludentní (mlčky udělený) souhlas, ústní souhlas a souhlas písemný (oddělení neobnovitelné části těla, kastrace...)
- Zástupný souhlas – pokud pacient jej nemůže dát sám
- Musí být také seznámen s očekávanými důsledky, riziky a jejich vlivy na další pacientův život.
- V neposlední řadě by měl znát alternativy navrhovaného výkonu.
- Výše uvedené by měl ošetřující lékař provést osobně, nelze nahradit například písemnými statistikami.
- Právo na informace je pouze právem, ne povinností, tedy pokud pacient nemá zájem být informován o svém zdravotním stavu je nutné respektovat, případně se s pacientem dohodnout, že informace budou sděleny jiné konkrétní osobě.

- ▶ Toto pravidlo ovšem neplatí bezvýjimečně, například v situacích kdy pacient trpí přenosnou chorobou, nebo může být v důsledku svého zdravotního stavu nebezpečný pro okolí, je nezbytné jej o tomto stavu informovat, aby mohl přijmout příslušná opatření.

- ▶ S informovaným souhlasem souvisí také problematika tzv. dříve projevených přání.
- ▶ Úmluva o lidských právech a biomedicíně i zákon o zdravotních službách říká, že lékař by měl „brát na zřetel“ tato dříve projevená přání.
- ▶ Otázkou je, co vše zahrnuje pojem „brát na zřetel“?
- ▶ Dříve projevené přání s sebou přináší mnoho rizik, především pro pacienta, neboť např. svůj postoj přehodnotil, jen již není ve stavu schopném to lékaři sdělit, mohlo dojít k jinému vývoji než pacient očekával, a také hrozí riziko zneužití tohoto institutu.



- ▶ Aby došlo k omezení rizika zneužití, musí být všeobecně dříve projevené přání opatřeno úředně ověřeným podpisem pacienta
- ▶ Dříve omezenou platnost, pouze na dobu 5let.
- ▶ Ústavní soud omezení platnosti zrušil – omezení popírá smysl dříve projeveného přání
- ▶ Zákon stanovuje situace, za kterým lékař nemusí a nebo nesmí toto přání respektovat, jedná se například o situace, kdy došlo k takovému vývoji léčebných postupů, kdy lze předpokládat, že by je pacient využil, pokud by respektováním tohoto přání lékař aktivně způsobil smrt pacienta apod.
- ▶ Pokud zdravotník o DPP nevěděl, nelze ho pak vinit, že podle něj nepostupoval

# Právo na poskytnutí zdravotní péče na náležitě odborné úrovni

- ▶ Pacient má při poskytování zdravotní péče právo, aby tato péče byla provedena řádně a v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy.
- ▶ Toto právo velice úzce souvisí s povinností lékaře postupovat de lege artis a proto bude více rozebráno v příslušné kapitole.

# Právo na úctu, důstojné a ohleduplné zacházení a respektování soukromí

- ▶ Každý pacient má právo na to, aby s ním bylo jednáno s úctou a ohleduplně, nezávisle na jeho zdravotním stavu.
- ▶ U pacientů, u kterých je nezbytné použít omezovací prostředky, je jejich použití možné jen z důvodu a v rozsahu ve kterém stanovuje zákon o zdravotních službách, tedy v situacích kdy pacient ohrožuje sebe nebo své okolí.
- ▶ Pacient musí být v rámci jeho zdravotního stavu informován o použití omezovacích prostředků a jejich použití nesmí být pro pacienta nedůstojné a ponižující.

# Právo zvolit si poskytovatele zdravotních služeb

- ▶ Právo zvolit si sám poskytovatele zdravotních služeb není absolutní a může být v určitých případech omezeno.
- ▶ Zákon o zdravotních službách stanovuje, že toto právo se nevztahuje na zdravotnickou záchranou službu, na nařízenou karanténu či na osoby ve výkonu vazby, či trestů odnětí svobody.
- ▶ Pacient si také nemůže zvolit lékaře v případě posuzování zdravotního stavu pro účely pracovněprávní, sociálního zabezpečení apod.
- ▶ Dále je toto právo limitováno tím, zda má vybraný poskytovatel zdravotních služeb uzavřenou smlouvu se zdravotní pojišťovnou pacienta.
- ▶ Pacient si samozřejmě může vybrat i takového poskytovatele, ale pojišťovna není povinna mu tuto péči uhradit.

# Právo vyžádat si konzultace i od jiného poskytovatele či zdravotnického pracovníka

- ▶ V případě že má pacient pochybnosti o stanovené diagnóze či lékařském postupu, má právo svůj zdravotní stav konzultovat u jiného lékaře, kterého si vybere.
- ▶ Kromě zvýšení jistoty pacienta se realizací tohoto práva dosáhne i snížení rizik, neboť se tím sníží možnost chyb.
- ▶ Konzultace u jiného lékaře může mít ale i efekt opačný, tedy otřesení jistoty a důvěry pacienta, který jako laik zpravidla není schopen kvalifikovaně rozhodnout, která z nabízených možností je v danou situaci vhodnější.

# Právo být seznámen s vnitřním řádem zdravotnického zařízení

- ▶ Pacient má právo na to aby mu bylo umožněno seznámit se s vnitřním řádem zdravotnického zařízení, neboť je jeho povinností tento řád dodržovat.

# Právo na přítomnost osoby blízké nebo zákonného zástupce

- ▶ Vztahuje se například na pobyt rodičů s dětmi v nemocnici, nebo na asistenci otce u porodu. Zákon stanovuje požadavek na bezplatný výkon tohoto práva, nelze tedy například vybírat poplatky za účast otce při porodu x poplatek za „nadstandardní“ služby (řešil Ústavní soud)
- ▶ V případě dětí nelze toto právo omezovat, mají právo být se svými rodiči neomezeně dlouhou dobu.

# **Právo být předem informován o ceně poskytovaných zdravotních služeb**

## **Právo přijímat návštěvy**

- Právo přijímat návštěvy může být realizováno v míře, která výrazným způsobem neomezuje provoz zdravotnického zařízení.



# Právo znát jména zdravotníků podílejících se na péči o pacienta

- ▶ Toto právo je projevem rovnocenného vztahu pacient–lékař (zdravotník), kdy lékař vůči pacientovi nevystupuje již autoritativně, ale je jeho partnerem.

# Právo odmítnout přítomnost nezúčastněných osob, či osob připravujících se na povolání zdravotníka

- ▶ Problematika přítomnosti nezúčastněných osob při poskytování zdravotní péče je aktuální zejména v zařízeních, která zároveň slouží pro praktickou výuku osob připravujících se na budoucí zdravotní povolání.
- ▶ Tyto osoby mohou být přítomny pouze se souhlasem pacienta.
- ▶ V zásadě postačí, pokud je tento souhlas učiněn konkludentně.
- ▶ Stejně tak nesmí být přítomna osoba blízká, pokud s její přítomností projevil pacient nesouhlas.

# Právo přijímat duchovní péči

- ▶ Je projevem práva na svobodu vyznání, kdy i hospitalizovaný pacient má právo na uskutečňování svého náboženského vyznání.
- ▶ Toto právo se týká státem uznaných církví a jeho realizací taktéž nesmí být omezen či ohrožen chod zdravotnického zařízení.

# Právo na péči v co nejméně omezujícím prostředí

- ▶ Toto právo se týká především dlouhodobě léčených, či například psychiatrických pacientů, kteří byli dříve dlouhodobě hospitalizováni.
- ▶ Pokud je to slučitelné s léčebným postupem, pacient má právo být doma a na léčebné úkony pouze docházet, nebo by se měly realizovat u něj doma.
- ▶ Právo mít u sebe tzv. asistenční psy, pokud je pacient potřebuje

# Právo na nahlížení do zdravotnické dokumentace

- ▶ V plném rozsahu
- ▶ v určitých situacích osoby blízké
- ▶ Možno udělit souhlas někomu jinému, případně absolutní zákaz i v případě např. bezvědomí
- ▶ Možno žádat o výpisy/kopie – poskytovatel zdravotní péče může požadovat náhradu nákladů
- ▶ Mělo by být zaznamenáno kdo nahlížel
- ▶ Jak je to v praxi?

# Práva dětských pacientů

- ▶ **Právo na kontakt s rodiči**
  - za samozřejmou se považuje hospitalizace dítěte s rodičem do 6 let věku dítěte, případně i u starších, pokud je to potřeba
- ▶ **Právo na prostředí odpovídající potřebám dítěte**
  - Je nezbytné umožnit dítěti mít kolem sebe kolektiv, ale i předměty (hračky, knížky apod.) odpovídající jeho věku a zálibám. Dítě je třeba zapojit do léčby, tedy přiměřeně jej informovat o všech procedurách, které ho čekají a vštípit mu, že se na léčbě samo aktivně podílí. Kontakt zdravotníků a dítěte musí být osobní, a pokud je to možné, měl by probíhat převážně s jeho „oblíbeným“ personálem. Také je nutné respektovat individualitu, zvyky a zvláštnosti dítěte, neboť účelem hospitalizace není dítě převychovat.

## ▶ **Právo na informace a vlastní názor**

- je nezbytné dítě, s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost, informovat o jeho zdravotním stavu a průběhu léčby. Informace, které budou dítěti sděleny, jsou samozřejmě v omezeném rozsahu, nedoporučuje se dětem lhát

## ▶ **Rozhodování o poskytnuté péči**

- v zásadě rozhoduje jeho rodič, v některých situacích nutný souhlas obou rodičů (poskytnutá zdravotní péče by mohla negativně ovlivnit zdravotní stav dětského pacienta anebo kvalitu jeho života)
- Dle NOZ pokud osoba starší 14 let zákrok do tělesné integrity odmítne, lze jej provést jen se svolením soudu
- U starších dětských pacientů nutné brát ohled na jejich věk



# Povinnosti pacientů

# Dodržovat stanovený individuální léčebný postup

- ▶ Dodržování léčebného režimu je ve vlastním zájmu pacienta, přesto ale dochází k situacím, kdy pacienti stanovený léčebný postup nedodržují.
- ▶ V případě, že pacient soustavně a úmyslně léčebný postup nedodržuje i přesto, že s ním souhlasil, má poskytovatel zdravotních služeb právo ukončit péči o pacienta.
- ▶ Výše uvedené neplatí, pokud by ukončením léčby došlo k bezprostřednímu ohrožení života nebo zdraví.

# Řídit se vnitřním řádem zdravotnického zařízení

- ▶ Tuto povinnost musí pacient dodržovat taktéž pod sankcí ukončení léčby ze strany poskytovatele.

**Uhradit cenu za poskytnuté zdravotní služby**

**Pravdivě informovat zdravotníka o svém dosavadním zdravotním stavu.**

**V průběhu hospitalizace nepožívat návykové látky.**



# Práva pojištěnců

Zatímco práva pacientů se týkají vztahu pacient-lékař (jiný zdravotník), práva pojištěnců vyplývají ze vztahu účastníka veřejného zdravotního pojištění-veřejné zdravotní pojišťovny. Tato práva upravuje tedy zákon č. 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění.

# Právo na výběr zdravotní pojišťovny

- ▶ Každý má právo vybrat si zdravotní pojišťovnu, u které bude pojištěn.
- ▶ Tento výběr může realizovat vždy jednou ročně
- ▶ Podle termínu, kdy je o změnu požádáno, je možné stát se klientem nové pojišťovny buď k 1. červenci (žádost podána mezi 1. lednem až 31. březnem) nebo k 1. lednu (žádost podána mezi 1. červencem až 30. zářím).
- ▶ je třeba informovat lékaře, zaměstnavatele
- ▶ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/217411000100211/obsah/522672-zmena-zdravotni-pojistovny>

# Právo na výběr poskytovatele zdravotních služeb

- ▶ Tento výběr může pacient realizovat v rámci smluvních partnerů jeho zdravotní pojišťovny.

## **Právo na časovou a místní dostupnost hrazených služeb**

Toto právo zajišťuje pojišťovna dostatečným okruhem smluvních zdravotnických zařízení.

# Právo na léčivé přípravky

- ▶ Týká se léků a potravin pro zvláštní účely, které byly předepsané v souladu s zákonem a jsou hrazeny z prostředků veřejného zdravotního pojištění.



# Právo na uhrazení částky přesahující ochranný limit

- ▶ Pokud pacient za kalendářní rok uhradí na doplatcích na léky více než 5.000,- Kč, pojišťovna je povinna mu tento přeplatek automaticky vrátit.
- ▶ Nezapočítávají se regulační poplatky.

# Povinnosti pojišťenců

- ▶ Aby mohla zdravotní pojišťovna svému pojištěnci zajistit výše uvedená práva, je nutné aby pojištěnec plnil vůči pojišťovně určité povinnosti.
- ▶ Kromě povinnosti placení pojistného se jedná zejména o chování, které je nutné pro zachování dobrého zdravotního stavu, konkrétně tedy účastnit se preventivních prohlídek, chovat se tak aby nedošlo k nemoci nebo úrazu a pokud k tomu dojde, poskytovat potřebnou součinnost při přijímání léčby.
- ▶ Mimo to musí pojištěnec pojišťovně hlásit změnu pobytu, hradit regulační poplatky apod.